

man forbandt med gudinden og hendes epiphani. Af P. V. Globs fremstilling fremgår det, at han anser bronzealderens toneangivende folk for indoeuropæere, men det bliver svært at forklare, hvorfor germanerne som de eneste af denne sprogæt gjorde solen, de dyrkede, til hunkøn, mens den alle andre steder var mandlig, og hvorfor månen på samme måde fik modsat køn. Guder forandrer ikke køn, uden der findes en virkelig grund. Tvivlsom er vel også Gutorm Gjessings teori om, at manglebrættets hesteformede håndtag skal have religiøse traditioner tilbage til så fjern en tid. Den folkelige kunsts motiver lader sig nok forklare uden at ulejlige bronzealderen.

Skarpsindig og tiltalende er hypotesen om, at der i løbet af bronzealderen er trængt nye gudinder ind, at der er sket en åndelig vækkelse, som man nu vil kalde det, men vi kender ikke disse gudinders navne og ved ikke, om deres dyrkelse er udtryk for en inderliggørelse af menneskets holdning over for de ulykker, naturen og andre mennesker bragte over dem. Man har nu for længst opgivet tanken om, at helleristningerne er en pictografi, som skulle fortælle om en eller anden begivenhed. De står sandsynligvis i forbindelse med det kultiske, men der kommer næppe en Champollion, der kan afsløre gåderne. Også egekistegravene rejser nye spørgsmål, da det dog er rimeligt at tro, at det ikke blot var de rige slægter, der skulle fortsætte deres liv efter døden, men at også jævne mennesker gjorde sig deres tanker om tilværelsen, selv om deres nordiske Hades var udstyret mindre komfortabelt.

Det er ingen dårlig bog, der tvinger læseren til at tænke videre over

de antydninger, den fremsætter. Derfor må Højfolket anbefales.

Helge Søgaard

Sankt Knud Lavard. Catholica nr. 2-3, 27. årg. 1970. (Arne Frost-Hansens forlag), 186 s.

»Under hensyn til, at der ikke fra nyere tid foreligger en fyldestgørende samlet fremstilling af hans liv og betydning« har redaktionen af *Catholica* ønsket at fejre 800-året for Knud Lavards skrinlæggelse ved at udsende et dobbeltnummer om »Knud Lavard, denne fængslende og inspirerende skikkelse i vort lands og vor kirkes historie – inspirerende ikke mindst i en tid, da Danmark antagelig står over for at indtræde i et større europæisk fællesskab, med de krav også i åndelig henseende, som dette vil medføre.«

Katolikernes mening med at sende dette skrift til anmeldelse også i et videnskabeligt tidsskrift kan vel kun være, at de ønsker det vurderet ikke blot som religiøst, men også som videnskabeligt arbejde. Nutidige danske katolikkers holdning til Knud Lavard fremgår allerede af ovenstående citat fra indledningen til det foreliggende hæfte, som i øvrigt rummer 9 afhandlinger af fremtrædende katolikker. Undertegnede anmelder plæderede i 1967 i en artikel i nærværende tidsskrift for at opfatte Knud Lavard som lidet værdig til rollen som national/religiøs helteskikkelse. Da dette beskedne bidrag lades ganske ude af betragtning i festskriftet, også i arkivar J. Nybo Rasmussens gennemgang af Knud Lavardforskningen, er undertegnede for så vidt ikke den rette anmelder, da kritik kunne opfattes som et produkt af

mindre velanbragt forurettelse. Derfor skal blot konstateres, at argumenterne for den katolske opfattelse ikke forekommer anmelderen overbevisende, bl. a. fordi katolikkerne trods deres påståede europæiske orientering øjensynlig ej heller har bemærket de nyere tyske bidrag til Knud Lavard-opfattelsen, som undertegnede finder epokegørende.

Helge Paludan

Anne Riising: Danmarks middelalderlige Prædiken. (Institut for Dansk Kirkehistorie, Gad, 1969). 528 s.

Udforskningen af den danske middelalderhistorie har i det sidste tiår koncentreret sig specielt om kirkens forhold. Såfremt dette forhold er udtryk for mere end en tilfældighed, kunne det tages som en reaktion på tidligere tiders intense interesse for statens indretning og udvikling. I hvert fald kan man konstatere, at Niels Skyum-Nielsen i 1963 disputerede på en afhandling om kirkens politiske kamp mod staten i 13. århundrede, medens Troels Dahlerup i 1968 disputerede på et arbejde om kirkens interne administrationsapparat. Det ligger i smukkeste fortsættelse af disse arbejder, der var baseret på forfatterens overordentlige kyndighed i kirkeret, når Anne Riising nu supplerer dem med en disputats om den religiøse side af kirkens virke, baseret på en tilsvarende kyndighed i middelalderlig teologi.

Den, der ved i historiske arbejder atter og atter at møde middelalderprælater, hvis handlingsmotiver angiveligt var politiske ambitioner og godsgriskhed, måtte være kommet til den antagelse, at datidens præsteskab ikke gav sig af med at anvise menig-

heden »vejen, sandheden og livet«, får sine begreber grundigt revideret ved læsning af dr. Riising's arbejde. Middelalderpræsterne holdt utallige prædikener, hvis centrale tema var, hvad mennesker skulle tro og især gøre for at blive salige.

Det er prædikenmaterialet fra det førreformatoriske Danmark, der er genstand for behandling i bogen. En beskrivelse af det religiøse liv som helhed ligger derimod ifølge forfatterens udtrykkelige erklæring uden for dens rammer. Fra en samfundshistorisk synsvinkel er denne indskrænkning at beklage; det ville være overordentlig interessant nærmere at få belyst relationerne mellem præsteskrabet og menighederne. Lykkedes det i løbet af de første århundreder efter landets officielle kristning de gejstlige fuldt ud at overtage det åndelige førerskab for den brede almue, der til næsten 100 pct. var analfabeter? Til at svare på spørgsmål af den karakter rækker kildematerialet måske næppe. Anne Riising har i hvert fald holdt sig til det kildekritisk forsvarlige og alene givet en analyse af de bevarede prædikeners teologiske indhold og af den kristendomsforståelse, de formidler. Principielt er der da nok så meget tale om et teologisk som om et faghistorisk arbejde; men det forringer naturligvis ikke i sig selv afhandlingens værdi. Den betyder et overordentlig stort fremskridt med hensyn til vor viden om, hvilke synspunkter præsterne prædikede; derimod slås det i bogen fast, at vi desværre ved for lidt om prædikenernes rolle i det religiøse liv som helhed. Det må dog fra nu af betragtes som en kendsgerning, at der blev prædikeret mere, end det siden blev påstået i reformatorernes anti-katolske agitation; omend det tillige turde være givet, at her som i alle